

MURAT GÖZTOKLUSU: MUSUL ÖZDEMİR HAREKÂTI VE SÜLEYMANİYE KONGRESİ, BARIŞ KİTAP, 5. BASKI, ANKARA, 272 S.

Abdrasul İSAKOV*

2006 yılında ilk baskısı çıkan ve o tarihten şimdiye kadar beş kez yeniden basılan eser, her basılışında yeni belge ve bilgilerle mesele aydınlatılarak neşredilmektedir. Musul Özdemir Harekâtı, Türk Milli Mücadele döneminin hak ettiği elde edilene kadar, bu konu yeni belge ve bulgularla aydınlanacak, bu eser de yeniden basılmaya devam edecektir. Kitap basısalı on

seneyi geçmesine karşın, eser ile ilgili tanıtım yazısının şimdiye kadar yazılmamış olması bir eksikliktir. Bu yazının kaleme alınış sebebi de, Özdemir Harekâtını daha fazla okurlarımıza ulaştırmak ve meselenin önemini belirtmektir. Ayrıca, Kuzey Irak'taki siyasi gelişmeler de bu meselenin gündemde daha uzun süre kalacağını göstermektedir.

Kitap Önsöz, sekiz bölüm, Sonuç, Kronoloji ve Genel Kaynakçadan oluşmaktadır. Eserin Önsöz kısmında birinci, üçüncü ve beşinci baskı önsözleri bulunmaktadır. Yazarın yazdığı önsözlerden anlaşıldığı kadarıyla, bu mesele ile ilgilenenlerin kitabın daha önceki baskılarını da temin etmeleri gerekecektir. Çünkü mesele ile ilgili yeni belge ve bilgiler buldukça, yazar daha önce kullandığı bazı bilgi ve belgeleri kitabın hacmini hesaba katarak ve daha önce yayımladığını düşünerek yeni

* Dr., Ankara Üniversitesi, TÜBİTAK Post Doktora Bursiyeri,
e-mail: rasulisak@gmail.com

baskılarından çıkartmıştır. Oysa şahsi görüşümüze göre, eski baskılarda yayımlanan belgeler yeni baskılara da eklenmeli ve böylece araştırma yapmak isteyenler için kolaylık sağlanmalıdır.

Musul Özdemir Harekâtı, Milli Mücadele döneminin bilinmeyen bir kısmıdır. Milli Mücadele sadece Anadolu'nun batısında yapılmadı. Anadolu'nun doğusunda da çetin mücadele verildi. İşgalci güçler her yönden saldırmış, İngilizler ile Fransızlar ise Doğu Anadolu'nun içlerine kadar sokulmuşlardı. Bu çalışma, genelde Türkiye ve Ortadoğu'nun, özelde Kuzey Irak topraklarının işgalci güçlere karşı mücadelesini, Musul ve çevresini nasıl kaybettiğinin göstergesidir.

Kitap Musul Sorununu ele almakla başlıyor. Bölgenin işgali, Osmanlı'nın son yılları ve Anadolu'daki Milli Mücadele hareketinin başlaması, bölgedeki federasyon projeleri eserin Birinci Bölümünde, meseleye giriş olarak işlenmiştir.

Eserin İkinci Bölümünde kitabın asıl konusu olan Özdemir Bey ve onun müfrezesi anlatılmaktadır. İngilizlerin bölgeyi işgali, Ankara'nın da bölgeye yönelik birtakım hamleler yapmasına sebep olmuştur. Başkomutanlık yönergesiyle 9 Mart 1922 tarihinde Ali Şefik Özdemir Ankara'dan bölgeye doğru yola çıkmış, 22 Nisan'da Diyarbakır'a ulaşarak yüz kişilik müfrezesini oluşturmuştur. 22 Haziran'da Revanduz'a ulaşan Özdemir, Ankara'dan aldığı talimatlar doğrultusunda bölge halkı ile işgalcilere karşı mücadelesini başlatmıştır. Antep'in kurtarılmasında önemli roller üstlenen Özdemir, iki yüz elli kişilik müfrezesi ile burada da deneyimli asker ve yönetici olduğunu kısa sürede kanıtlamıştır. Bölge aşiretleri ile iyi ilişkiler kurularak Kuzey Irak halkına işgalcilerden kurtulma umudu aşılanmıştır. Kitaptan anlaşıldığı kadarıyla bölge halkının çoğu Türkiye'nin yanında durma, onlarla birlikte olma taraftarı idi.

Özdemir beyin bölgeye gelmesi, işgalcilere karşı direnişin canlanmasına, Türkiye taraftarı örgütlenmelerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. İki ay gibi kısa sürede Özdemir Bey bölgeden beş bin kadar gönüllüyü yanına alarak

işgalcileri bölgeden sürmüştür. Bu bağlamda 26 Ağustos - 1 Eylül tarihlerinde cereyan eden Derbent Zaferi, Kurtuluş Savaşı tarihinin de başarılı zaferlerinden birini oluşturmakla beraber bölge halkının işgalcilere karşı mücadelesinin de simgesidir. İngilizler ve yandaşları bu yenilginin etkisiyle Süleymaniye'yi bile terk ettiler. İngilizlerin emri altında bulunan çöle alışık olan Araplar ile Hindu askeri dağlık bölgede Türkiye taraftarlarına karşı direnemiyorlardı. Bölgenin en vahşi silahlı güçleri de İngilizlerin kışkırttığı Nasturi çeteleriydi.

Şevket Özdemir, bölgeyi işgalcilerden kurtarmak ve yerel halkın iradesini yansıtmak için Anadolu'da uygulanan Misak-ı Milliye esas alarak yerel kongreler düzenlenmesi için aşiret liderlerini cesaretlendirdi. İngilizlerin böl ve yönet taktiğine karşı olan yerel aşiretlerin bir araya gelmesiyle Süleymaniye Kongresi yapıldı. Şeyh Mahmut etrafında birleşen 33 Aşiret lideri Ankara'da bulunan TBMM'ye Temsil Heyeti'ni göndererek, onlara katılma isteklerini beyan ettiler.

Bölgenin önde gelen liderlerinden Şeyh Mahmut Berzenci, kitapta Özdemir Ali Şefik Özdemir'in misyonunu en iyi anlayan, ufku geniş, mevcut durumu iyi analiz eden ve gelecekte olacakları öngörebilen şahıs olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Şeyh Mahmut'un Türkiye taraftarlığı, Türkiye'nin bölgeye yeterli destek sağlayamaması ve İngilizlerin üstün hava gücüne sahip olması dolayısıyla başarılı bir şekilde sonuçlanamamıştır.

Yazar, eserinde doğudaki Özdemir Harekâtını kronolojik olarak batıda yapılan mücadele ile birlikte işlemekte ve bu şekilde Harekâtın Milli Mücadele'deki önemi de ortaya konulmaktadır. Örneğin Derbent Muharebesi ile Büyük Taarruz aynı tarihlerde cereyan etmiştir. Kitaptaki Büyük Zaferden Büyük Takibe, Berzahlar Geçilirken Köysancak-Çanakkale Hattı, Boğazlar ve Musul'a Aynı Zamanda Yürüyüş, Doğunun Çerkez Ethem'i: Simko Sorunu gibi alt başlıklar bunu kanıtlar niteliktedir.

Bölgeye hakim olma konusunda Özdemir Bey tek başına, koca İngiliz ekibine karşı taktik savaşlarına girmiştir. Taraflar,

birisinin hamlesine bir başka karşı hamle ile cevap verdiklerinden dolayı, Kuzey Irak'ın kaderi değişikliğe uğramıştır. Bu taktik ve strateji savaşlarında Şevki Özdemir'in İngilizlere karşı bir hayli başarılı olduğu kitaptan görülmektedir. İngilizlerin bölgede kurguladığı oyunların çoğu başarısız olmuştur.

Fakat, yüksek hava hakimiyetine sahip İngilizler bir takım yerel işbirlikçileri ile boş durmadan Kuzey Irak'taki bu Harekâtın başarılı olmasını engellediler. Harekâtın başarısız olmasında Ankara ile iletişimdeki zorluklar, askeriyedeki bazı şahısların meselenin önemini yeterli derecede kavrayamaması, Lozan'daki Türk heyetinin meseleye tam vakıf olmaması, gerekli takviyenin zamanında ulaştırılmaması gibi nedenler de önemli rol oynamıştır.

Kitabı okuyunca, bazı “olsaydıları” düşünmeden de edemezsin. Mesela, Özdemir Harekâtı başarılı olsaydı, kanayan Kürt sorunu şimdi olur muydu? Bölgede uygulanmak istenen özerklik ve konfederasyon düşünceleri şimdi ne durumda olurdu? Musul ve çevresi kaybedilmeseydi, Türkiye petrol ve enerji konularında dışarıya bağımlı olmasaydı, ekonomik olarak ne kadar ileride olurdu? Onlarca böyle “olsaydıları” saymak mümkündür.

Kitabın son bölümünde Şevket Özdemir'in Milli Mücadele sonrasındaki hayatı da anlatılmaktadır. İki kez milletvekili seçilen ve pek çok kez evlenmek zorunda kalan Özdemir 1951 yılında vefat etmiştir. Kitabın ikinci bölümü'nde Özdemir Bey'in cetleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler de bulunmaktadır. Kısacası Özdemir Bey'i merak eden okurlar, bu kitapta onunla ilgili pek çok bilgi bulabileceklerdir.

Çalışma akademik olmaktan daha çok, genel kitlelere hitap eden bir çalışmadır. Bundan dolayı eser pek çok tarih, karar ve olayları içermesine karşılık akıcıdır. Belki de meselenin önemli olması ve şimdiye kadar pek bilinmeyen bir vakayı ele alması kitabın akıcı olmasına katkı sağlamaktadır. Eser genel okuyuculara hitap ettiği için kitabın sonunda meraklılarına

genel kaynakça konulmuştur. Kitap içerisinde doğru yerlerde kullanılan resimler okuyucuların kimin kim olduğunu kavraması ve kafasında canlandırması açısından yararlı olmuştur.